

Engelsiz Turizm Kapsamında Turizm Rehberliği Programlarının Müfredatı Üzerine Bir İnceleme

A Study on the Curriculum of Tourism Guidance Programs within the Scope of Barrier-Free Tourism

^aEmine ASLAN, ^bArş. Gör. Dr. Melisa ATEŞ

^aAfyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, Türkiye, emineaslan@outlook.com

^bAfyon Kocatepe Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Afyonkarahisar, Türkiye, mates@aku.edu.tr

^{*}Sorumlu Yazar / Responsible Author

Makale Bilgisi / Article Info

Gönderilme Tarihi (Received): 09.02.2025

Revizyon Tarihi (Revised): 17.06.2025

Kabul Tarihi (Accepted): 30.06.2025

Yayınlanma Tarihi (Published): 30.09.2025

Araştırma Makalesi / Research Article

Özet

Amaç: Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de turizm rehberliği eğitimi veren ön lisans ve lisans programlarının müfredatının engelsiz turizm kapsamında incelenmesidir. Bu araştırma engelli bireylerin turizm sektöründe daha aktif yer alabilmesi ve bu konuda turist rehberlerinin eğitiminde yapılabilecek geliştirmeleri ortaya koyması açısından önem taşımaktadır.

Yöntem: Nitel araştırma yöntemi kullanılan bu çalışmada, içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla, Türkiye’deki ön lisans ve lisans düzeyinde turizm rehberliği eğitimi veren yükseköğretim kurumlarının müfredatı incelenmiştir.

Bulgular: Turizm/turist rehberliği programları genel olarak ele alındığında, programların engelsiz turizme ilişkin derslere çok az yer ayırdığını göstermektedir. Çoğu programda engelsiz turizm ile ilgili spesifik bir ders bulunmazken bazı programlarda bu konunun genel turizm dersleri içerisinde ele alındığı görülmüştür. Bulgular, turist rehberliği programlarında engelsiz turizm bilincinin artırılması gerektiğini ve rehberlerin engelsiz turizme yönelik bilgi eksikliğini işaret etmektedir.

Pratik Çıkarımlar: Bu araştırmanın gerek turizm sektörüne gerekse turist rehberleri ve turist rehberi adaylarına fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra eğitim kurumlarına da fayda sağlayacaktır. Turizm rehberliği programlarında engelsiz turizme yönelik konuların ne ölçüde yer aldığı belirlenerek eksiklikler ve geliştirilmesi gereken noktalar tespit edilmiştir.

Özgünlük/Bilimsel Katkı: Türkiye’deki üniversitelerde sunulan derslerin içeriklerini analiz ederek literatürdeki boşlukları vurgulamaktadır. Turizm rehberliği eğitimine, engelsiz turizm konularının eklenmesi gerektiğine dikkat çekerek müfredat geliştirme ve güncelleme sürecine rehberlik etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Engelsiz turizm, Turizm rehberliği, Müfredat

Abstract

Purpose: The purpose of this research is to examine the curricula of associate and undergraduate programs offering tourism guide education in Turkey within the context of accessible tourism. This research is significant as it highlights potential developments in the education of tourist guides and emphasizes the opportunities for disabled individuals to participate more actively in the tourism sector.

Method: This study employed a qualitative research approach, utilizing the content analysis method. For this purpose, the curricula of higher education institutions offering associate and undergraduate tourism guiding education in Turkey were analyzed.

Findings: When tourism/tourist guiding programs are examined in general, it is evident that they allocate very little space to courses on accessible tourism. While most programs do not include a specific course on accessible tourism, it has been observed that this topic is occasionally addressed within general tourism courses. The findings suggest that awareness of accessible tourism should be enhanced in tourist guiding programs, as guides currently lack sufficient knowledge in this area.

Practical Implications: This research is expected to benefit the tourism sector, tourist guides and tourist guide candidates. Additionally, educational institutions can benefit from the findings. The study identifies the extent to which issues related to accessible tourism are included in tourism guide programs and highlights deficiencies and areas for improvement.

Originality/Scientific Contribution: This study analyzes the contents of the courses offered at universities in Turkey and highlights the gaps in the literature. It emphasizes the need to incorporate accessible tourism topics into tourism guide education and provides guidance for curriculum development and updating process.

Keywords: Accessible tourism, Tourism guidance, Curriculum

Giriş

Engellilik, doğuştan veya sonradan ortaya çıkan nedenlerle bireyin, günlük yaşamını olumsuz yönde etkilemekte ve kişinin toplumdan soyutlanmasına dolayısıyla da hem iş hem de sosyal hayatında topluma katılımlarını zorlaştırmasıyla tanımlanan bir durumdur (Boz, 2022). Ülkemizde yaşayan engelli

bireyler, toplumun geneline kıyasla engelliliğin getirdiği zorluklarla beraber daha fazla sorunla mücadele etmek durumundadır (Aytaç, 2010). Ancak toplumsal yapının değişmesiyle birlikte engelli bireylere yönelik farkındalık da artmakta ve daha kapsayıcı yaklaşımlar benimsenmeye başlanmaktadır (Boz, 2022). Turizm, toplumu her bireyin engeli bulunup bulunmamasına bakılmaksızın sektörün sunduğu hizmetlerinden ve olanaklarından eşit düzeyde faydalanmasını hedefleyen bir olgudur (Balcı, 2021).

Turizm sektörü yalnızca sağlıklı bireylere yönelik hizmetlerle sınırlı kalmamalıdır. Çünkü engelli bireylerin de turizm planlarına dahil edilmesi, sektörde önemli bir turizm potansiyelinin ortaya çıkmasına katkı sağlayacaktır (Kahveci, 2016). Engellilerin sadece temel ihtiyaçlarının karşılanması değil aynı zamanda da yaşamın tüm alanlarında turizm gibi sosyal ve kültürel etkinliklerde aktif rol almalarının sağlanması onların diğer sağlıklı bireyler gibi eşit haklara sahip olması açısından büyük bir öneme sahiptir (Karakuş, 2024). Engelli bireyler, dünya genelinde en büyük azınlık grubu oluşturmanın yanı sıra ekonomik açıdan da önemli bir pazar grubundadır. Engelli turizmi de bu özel pazar içerisinde yerini almaktadır. (Özeren, 2019). Bu pazarın geliştirilmesi için engelli bireylerin turizm faaliyetlerine teşvik edilmesi, turizm faaliyetlerinden yararlanması ve bu faaliyetler sonucunda da memnun olarak ayrılması sağlanmalıdır. Bu noktada turist rehberlerinin turizm faaliyetlerindeki rolünün önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Engelli bireylerin turizm deneyimlerinde rehberlerin önemi ve bu alandaki pazarın gelecekte daha da büyüyeceği göz önünde bulundurulduğunda bu konunun hem sektör hem de akademik alanda öncelikli bir konu olması gerekmektedir (Oduncuoğlu & Efendi, 2020).

Bu doğrultuda turizm rehberliği programlarında engelsiz turizm konusunun yer alması büyük önem taşımaktadır. Turist rehberlerinin eğitim sürecinde engelsiz turizm kapsamında yer alan derslerin müfredatta yeterince yer verilmesi yalnızca engelli bireylerin turizm faaliyetlerinden daha rahat yararlanmasını sağlamakla beraber rehberlerin profesyonel hizmet sunma becerilerini de geliştirecektir. Bu doğrultuda, ilgili çalışmada turizm rehberliği eğitimi veren ön lisans ve lisans programlarının müfredatları engelsiz turizm kapsamında incelenmiştir.

Literatür Taraması

Dünya üzerinde her insanın turizm aktivitelerine katılma hakkı vardır. İster bir engeli bulunsun ister bulunmasın tatil yapmak, keyifli vakit geçirmek, turizmin getirdiği hizmetlerden faydalanıp bilgi edinmek herkesin ihtiyacıdır. Aksi taktirde, engellilik durumu, bireylerin topluma dahil olmasını, ihtiyaçlarını karşılamasını, sosyal hayata adaptasyonunu, kaynaklara erişimlerini olumsuz yönde etkileyebilir (Şengel & Karamanlioğlu, 2023). Engelli bireylerin, kendilerini dışlanmış hissetmemeleri için tatil yapabilmeleri, diledikleri restoranda yemek yiyebilmeleri ve alışveriş merkezlerine sorunsuz bir şekilde diğer insanlardan ötekileştirilmeden girebilmeleri son derece önemlidir. Bu da engellilerin yaşam kalitesini yükseltmekle kalmayıp aynı zamanda onların sosyalleşme süreçlerine de katkı sağlamaktadır (Mülayim & Özşahin, 2010).

Her bireyin hiçbir engel olmadan turistik faaliyetlere katılması gerektiği yaklaşımı engelsiz turizm kavramını ortaya çıkarmıştır (Boz, 2022). Engelsiz turizm, fiziksel, zihinsel veya duyuşsal engelleri bulunan bireylerin de turizm faaliyetlerine katılımını artırmayı amaçlayan bir yaklaşımdır. Engelli turizmi temelde engelli bireylerin seyahat etme ve konaklama ihtiyaçlarını karşılayan bir turizm türüdür (Arman & Bulgan, 2022). Literatürde engelli turizmi kavramı yerine benzer anlamlarda farklı kavramların kullanıldığı görülmektedir. Bu kavramlardan bazıları, “erişilebilir turizm”, “engelsiz turizm”, “uyarlanmış turizm”, “kapsayıcı turizm”, “bariyersiz turizm”, “herkes için turizm” ve “kolay erişim turizmi” şeklindedir (Türk, Erdoğan & Çalışkan, 2022). Yapılan bu çalışmada engelsiz turizm kavramı kullanılmıştır. Turizm sektöründe engelli bireylerin oluşturdukları müşteri grubu azımsanmayacak derecede olmasına rağmen engelli bireylere yönelik olan genel uygulamalar müşterilerin arzu ettiği düzeyde değildir (Burnett & Baker, 2001).

Konuyla ilgili literatür incelemesi yapıldığında, turizm rehberliği kapsamında engelsiz turizm ile ilgili çalışmaların özellikle son yıllarda arttığı görülmektedir. Oduncuoğlu ve Efendi (2020) tarafından yapılan çalışmada, turist rehberlerinin engelli turizmi pazarına hizmet verme konusundaki düzeyleri ve bu pazara olan bakış açıları ele alınmıştır. Turist rehberleriyle yapılan görüşmeler sonucunda, turist rehberlerinin engelli bireylere yönelik sundukları hizmetlerin henüz istenilen seviyede olmadığı ve bu durumun engelli bireylerin tatil deneyimlerini olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir. Gül (2021)

tarafından yapılan çalışmada, turist rehberlerinin hafif engelli ve ağır engelli olma durumuna göre engelli turistlere yönelik algıları ölçülmüştür. Çalışmanın sonuçları, turist rehberlerinin engelli bireylere yönelik genel olarak olumlu bir algı sergilediklerini, hizmet sürecinde bu bireylerin daha fazla ilgiye ihtiyaç duyduklarını ifade ettiklerini ve engelli bireyleri psikolojik sorunları olan veya düşkün insanlar olarak görmediklerini göstermektedir.

Altun ve diğerleri (2022) yaptıkları çalışmada, Türkiye’deki meslek yüksekokulu, yüksekokul, fakülte ve Kültür ve Turizm Bakanlığının izni ile Turist Rehberleri Odaları Birliği (TUREB) tarafından açılan sertifika programlarının müfredatlarını incelemiştir. İnceleme sonucunda, turist rehberliği eğitimi veren 12 üniversitenin müfredatında Türk İşaret Dili eğitime seçmeli ders olarak yer verdiği bilgisine ulaşılmıştır. Şengel ve Karamanlioğlu (2023) yaptıkları çalışmada, engelli turist rehberliğinin turist rehberliği mesleğinde bir uzmanlık alanı olarak sunulmasını önermiştir. Elde edilen bulgular sonucunda, turist rehberi adaylarının engelli turistlere rehberlik yapmanın meslek için bir uzmanlaşma alanı olabileceği görüşüne varılmıştır. Eşitti ve Özdemir (2023) Türkiye’deki turist rehberlerinin, işitme engelli bireylerle olan tur deneyimlerinden yola çıkarak sessiz turizmdeki sorunları ve mevcut rehberlik uygulamalarını değerlendirmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda, sessiz turizmde turist rehberliği uygulamalarını artırabilmek için uzmanlık eğitiminin bir ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır.

Turizm Rehberliği Eğitimi

Turizm sektörü sürekli olarak gelişen ve çeşitlenen yapısıyla dünyada en hızlı büyüyen sektörlerden biridir. Geçmişte sadece belirli bir kesim bu sektöre dahil iken, günümüzde küresel çapta her kesimden insanın yer aldığı küresel bir seyahat olgusu haline gelmiştir (Türk, Erdoğan, & Çalışkan, 2022). Modern turizm faaliyetlerinin temeli, Thomas Cook’un öncülük ettiği Grand Tur ile atılmıştır. 2. Dünya Savaşı sonrasında, sosyal, ekonomik, kültürel ve teknolojik değişiklikler sonucunda turizm talebinde önemli bir artış gözlemlenmiştir. Bu durum, seyahat hareketlerinin kapsamını genişletmiş ve turizm faaliyetlerinin bu hareketler üzerindeki etkisini belirgin hale getirmiştir. Sonuç olarak, bu gelişmeler yeni bir pazarın oluşmasına zemin hazırlamıştır (Şengel & Karamanlioğlu, 2023). Bu pazarın önem kazandığı meslek gruplarından biri de turist rehberliğidir (Akdu, 2022).

Turist rehberi 6326 sayılı Turist Rehberliği Meslek Kanununda “*Kanun hükümleri uyarınca mesleğe kabul edilerek turist rehberliği hizmetini sunma hak ve yetkisine sahip olan gerçek kişi*” şeklinde tanımlanmaktadır (Turist Rehberliği Meslek Kanunu, 2012). Gelen turistlere ülkeyi tanıtan, turistlerin istek ve ihtiyaçlarını karşılayan turist rehberleri önemli bir role sahiptir. Ayrıca turist rehberlerinin turistlere yansıttıkları imaj ipuçları da vermektedir. Bu doğrultuda, ülke imajı konusunda önemli bir konumda olan turist rehberlerinin eğitimi önem taşımaktadır (Temizkan, 2005). Turist rehberlerinin bir ülkeyi ya da destinasyonu iyi bir şekilde tanıtması ve turistlerin memnuniyetini, destinasyon sadakatini olumlu yönde etkilemektedir. Bundan dolayı, turist rehberlerinin yeterli bilgi birikimi, beceriye sahip olması nitelikli bir eğitimle mümkündür (Yenipinar & Zorkirişçi, 2013). Turizm rehberliği eğitiminin temel hedefi, turizm sektöründe rehberlik yapacak profesyonellere gerekli eğitimi vermek, onların turizm bilincinin oluşmasını sağlamak ve davranış teknikleri, insan sosyolojisi ile psikoloji gibi alanlarda bilgi sahibi olmalarını sağlamaktır. Aynı zamanda etkili iletişim kurabilen ve dil kullanma konusunda da yetenekli kişiler yetiştirmeyi hedeflemektedir (Tolga, Korkmaz & Atay, 2015).

Türkiye’de turizm rehberliği eğitimi, 1995 yılına kadar Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütülmekteydi ancak yapılan yasal düzenlemelerle yükseköğretim kurumları bünyesinde de verilmeye başlanmıştır (Ahipaşaoğlu, 2001). Yükseköğretimde önceleri meslek yüksekokullarında ön lisans düzeyinde turist rehberliği eğitimi verilirken, daha sonraları fakülte ve yüksekokul bünyelerinde lisans düzeyinde turizm rehberliği eğitimi verilmeye başlanmıştır (Çokişler, 2017). Türkiye’de turizm rehberliği eğitimi farklı düzeylerde verilmektedir. Bu eğitimler; eğitim programı (sertifika programı), ön lisans, lisans, tezli/tezsiz yüksek lisans ve doktora programı şeklindedir (Pelit, Çoban & Tomakin, 2023). Ön lisans düzeyinde 28 üniversitede turist rehberliği programı bulunurken, lisans düzeyinde 40 üniversitede turizm rehberliği programı bulunmaktadır.

Turist Rehberliği ve Engelsiz Turizm İlişkisi

Teknolojik gelişmeler ve engellilik ile ilgili fikirlerin değişmesiyle birlikte artık engelli bireyler dünyanın dört bir yanına seyahat edebilmektedir. Turizm destinasyonlarının engelsiz turizme hazırlıklı

olmaları ve gerekli düzenlemelerin yapılmasının sağlanması gerekmektedir. Turizm sektöründe yer alan çalışanlar bilgilendirilmeli ve eğitilmelidir. Turizm paydaşları, engelli bireylerin seyahatlerini sorunsuz bir şekilde yapabilmeleri ve turizm hizmetlerinden de tam olarak faydalanabilmeleri için önemli ölçüde görev ve sorumluluklar üstlenmektedir (Bostan, Oduncuoğlu & İpek, 2023). Turist rehberleri, engelsiz turizmin uygulanmasında en önemli çalışanlar arasında yer almaktadır ve performansları bir seyahat deneyiminin başarısı için son derece önemli olabilmektedir (Carvalho, 2018). Turizm, insan ilişkilerine dayalı emek yoğun bir sektördür. Bu nedenle hizmet kalitesini yükseltmek ve müşteri memnuniyetini sağlamak için kalifiye çalışanlara ihtiyaç duyulmaktadır (Ateş & Kabakulak, 2023). Bu doğrultuda, turist rehberlerinin tur esnasında gösterecekleri performans son derece önem arz etmektedir.

Engelli bireylerin seyahatlerinde refakatçilere bu süre boyunca önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu sorumluluklardan birini de seyahatleri boyunca onlara eşlik eden turist rehberleri üstlenmektedir (Oduncuoğlu & Efendi, 2020). Engelli bireylerin seyahat deneyimlerini olumlu yönde etkileyebilmek için rehberlerin, hem engelli bireylerin özel ihtiyaçlarını anlaması hem de bu ihtiyaçlara uygun hizmet sunabilme yeteneğine sahip olmaları gerekmektedir. Engelsiz turizm, engelli turistlerin, yaşlıların ve özel gereksinimi olan bireylerin seyahatleri boyunca karşılaştıkları güçlüklerin üstesinden gelme konusunda çözümler üretmektedir. Bu kapsamda, gidilen destinasyonda engelli bireylere eşlik edecek olan turist rehberinin sahip olduğu bilgi ve donanım özlem kazanmaktadır (Toksöz Kılıç & Çınar, 2024).

Engelsiz turizmin gelişiminde turist rehberlerinin farkındalığı ve eğitimi büyük önem taşımaktadır. Turist rehberlerinin, engelli bireylerin ihtiyaçlarını anlamaları ve bu doğrultuda rehberlik hizmetlerini şekillendirmeleri, engelsiz turizmin gelişimini de desteklemektedir. Bir turist rehberi, rehberlik ettiği destinasyonlardaki erişilebilir mekanları, engelsiz ulaşım seçeneklerini, engelli bireyler için uygun konaklama ve restoranlar hakkında bilgi sahibi olmalıdır (Bulgan vd., 2019). Tur rotalarını oluştururken tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygun yollar, asansörlü veya rampalı girişler ve sesli bilgilendirme sistemleri gibi unsurları göz önünde bulundurmalıdır (Ayyıldız vd., 2014; Oduncuoğlu & Efendi, 2020). Ayrıca, işitme engelli turistlerle etkili iletişim kurabilmek amacıyla temel düzeyde işaret dili bilgisine sahip olmak rehberlik hizmetinin niteliğini arttıracak önemli bir yetkinliktir (Eşitti & Özdemir, 2023). Turist rehberlerinin, engelli bireylerin seyahat deneyimlerini en üst düzeye çıkarabilmesi için gerekli bilgi birikimine ve yeteneklere sahip olması beklenmektedir. Engelli bireylere yönelik turist rehberliği hizmetleri, yalnızca mekânsal erişilebilirlikten ibaret olmayıp; aynı zamanda turist rehberinin iletişim becerileri, anlayışlı tutumu ve konuya yönelik uzmanlığıyla doğrudan ilişkilidir.

Yöntem

Bu çalışmada, Türkiye'de ön lisans ve lisans düzeyinde turizm rehberliği eğitimi veren bölüm ve programların müfredatları incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılan bu çalışmada, verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, yazılı, görsel ya da işitsel bir mesajı oluşturan öğelerin, araştırma amacı doğrultusunda değerlendirilmesini içeren veri analizi tekniğidir (Ural & Kılıç, 2021). Bu amaçla, Türkiye'deki ön lisans ve lisans düzeyinde turizm rehberliği eğitimi veren yükseköğretim kurumlarının müfredatı incelenmiştir.

Araştırmaya, öncelikle turist rehberliği eğitimi ve engelli turizmi ile ilgili literatür taraması yapılarak başlanmıştır. Daha sonra, YÖK Lisans Atlası (2025) kullanılarak turizm rehberliği eğitimi veren üniversiteler tespit edilmiştir. Daha sonra, üniversitelerin web sayfaları ve akademik bilgi paket sistemleri üzerinden erişilebilen müfredat programı ve ders içerikleri toplanmıştır. Toplanan veriler, engelsiz turizm kapsamında yer alabilecek derslerin müfredatlara dahil edilip edilmediği, dersin zorunlu veya seçmeli olma durumu, ders içeriklerinin kapsamı ve uygulama boyutları açısından analiz edilmiştir. Derslerin yalnızca "engelsiz turizm" eğitimi adı altında mı yoksa başka dersler aracılığıyla mı verildiği de göz önünde bulundurulmuştur.

Bulgular

Ön lisans düzeyinde turist rehberliği eğitimi veren üniversitelere ve programların müfredatında engelsiz turizm ile ilgili hangi derslerin olduğu Tablo 1'de yer verilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde, Türkiye genelinde 28 üniversitede toplam 37 program kapsamında ön lisans düzeyinde turist rehberliği eğitimi verilmektedir. Programların müfredatı incelendiğinde, engelsiz turizm kapsamında dersler olduğu görülmektedir. Ön lisans düzeyinde eğitim veren üniversitelerin 6'sında engelsiz turizm

kapsamındaki derslere yer verdiği tespit edilmiştir. Bunların “Engelsiz Turizm”, “İşaret Dili” ve “Engelsiz Rekreasyon” derslerinin olduğu tespit edilmiştir. Bu derslerin müfredatta seçmeli ders olarak okutulduğu görülmektedir.

Tablo 1

Türkiye’de Ön Lisans Düzeyinde Turizm Rehberliği Eğitimi Veren Üniversiteler ve Engelsiz Turizm Kapsamında Okutulan Dersler

Üniversite	Fakülte/ Yüksekokul	Bölüm	Devlet/Vakıf	Ders Adı	S/Z
Akdeniz Üniversitesi	Demre Dr. Hasan Ünal MYO	Turist Rehberliği	Devlet	-	-
Ankara Üniversitesi	Beypazarı MYO	Turist Rehberliği	Devlet	Engelsiz Turizm	S
Antalya Belek Üniversitesi	MYO	Turist Rehberliği (Burslu / %50 indirimli)	Vakıf	-	-
Bingöl Üniversitesi	Bingöl Sosyal Bilimler MYO	Turist Rehberliği	Devlet	-	-
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	Yeşilova İsmail Akın Turizm MYO	Turist Rehberliği	Devlet	-	-
Bursa Uludağ Üniversitesi	İznik MYO	Turist Rehberliği	Devlet	-	-
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Ayvacak MYO	Turist Rehberliği (NÖ+İÖ)	Devlet	-	-
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi	Turizm ve Otelcilik MYO	Turist Rehberliği	Devlet	-	-
Harran Üniversitesi	Halfeti MYO	Turist Rehberliği	Devlet	-	-
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	Yalvaç MYO	Turist Rehberliği	Devlet	İşaret Dili	S
İstanbul Arel Üniversitesi	MYO	Turist Rehberliği (NÖ+İÖ)	Vakıf	İşaret Dili Engelsiz Rekreasyon	S
İstanbul Aydın Üniversitesi	Anadolu Bil MYO	Turist Rehberliği (Burslu / %50 indirimli)	Vakıf	-	-
İstanbul Esenyurt Üniversitesi	MYO	Turist Rehberliği (Burslu / %50 indirimli)	Vakıf	İşaret Dili	S
İstanbul Gelişim Üniversitesi	İstanbul Gelişim MYO	Turist Rehberliği (NÖ+İÖ)	Vakıf	-	-
İstanbul Nişantaşı Üniversitesi	MYO	Turist Rehberliği	Vakıf	-	-
İstanbul Topkapı Üniversitesi	Plato MYO	Turist Rehberliği (UE)	Vakıf	-	-
Kapadokya Üniversitesi	Kapadokya MYO	Turist Rehberliği (UE)	Vakıf	-	-
Karabük Üniversitesi	Safranbolu Şefik Yılmaz Dizdar MYO	Turist Rehberliği	Devlet	-	-
Kıbrıs İlim Üniversitesi	Uygulamalı Bilimler MYO	Turist Rehberliği (Burslu / %50 indirimli)	Vakıf	-	-
Kocaeli Üniversitesi	Kartepe Turizm MYO	Turist Rehberliği	Devlet	-	-
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	Kütahya Sosyal Bilimler MYO	Turist Rehberliği	Devlet	-	-

Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	Çavdarhisar MYO	Turist Rehberliği	Devlet	-	-
Malatya Turgut Özal Üniversitesi	Kale Turizm ve Otel İşletmeciliği MYO	Turist Rehberliği	Devlet	-	-
Marmara Üniversitesi	Sosyal Bilimler MYO	Turist Rehberliği	Devlet	İşaret Dili	S
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Marmaris MYO	Turist Rehberliği	Devlet	-	-
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Ortaca MYO	Turist Rehberliği (NÖ + UE)	Devlet	-	-
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	Ürgüp Sebahat ve Erol Toksöz Turizm MYO	Turist Rehberliği (NÖ+İÖ)	Devlet	İşaret Dili	S
Pamukkale Üniversitesi	Denizli Sosyal Bilimler MYO	Turist Rehberliği	Devlet	-	-
Selçuk Üniversitesi	Beyşehir Ali Akkanat Turizm Fakültesi	Turist Rehberliği	Devlet	-	-
Selçuk Üniversitesi	Silifke Taşucu MYO	Turist Rehberliği	Devlet	-	-
Selçuk Üniversitesi	Akşehir MYO	Turist Rehberliği	Devlet	-	-
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Van MYO	Turist Rehberliği	Devlet	-	-

Kaynak: YÖK Lisans Atlası (2025)

Araştırmada incelenen üniversiteler arasında, engelsiz turizmle doğrudan ilişkili olarak Ankara Beypazarı Meslek Yüksekokulu'nda (MYO) "Engelsiz Turizm" dersi ve İstanbul Arel Üniversitesi'nde "Engelsiz Rekreasyon" dersi bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer üniversitelerde ise bu başlıklarda dersler yer almamaktadır. Bununla birlikte "İşaret Dili" dersi Ankara Beypazarı MYO hariç kalan 5 üniversitenin tamamında turist rehberliği programlarında yer aldığı görülmüştür.

84

Ders içeriklerinin haftalık planları incelendiğinde, Ankara Üniversitesi Beypazarı MYO'da verilen Engelsiz Turizm dersi, engellilik durumunu anlamak, engelli bireyler için gerekli düzenlemeleri düşünmek, önermek ve gerektiğinde uygulamak için bilgi kazandırmayı amaçlamaktadır. Arel Üniversitesi'nde Engelsiz Rekreasyon dersinde, engelli bireylerin turizmde karşılaştığı sorunlar, erişilebilirlik standartları ve engelsiz etkinlik planlaması gibi temalara odaklandığı görülmektedir. Ancak dersin uygulama ve saha çalışması boyutunun sınırlı olduğu, ağırlıklı olarak teorik bilgiyle yürütüldüğü anlaşılmaktadır. İşaret Dili dersleri ise tüm üniversitelerde benzer şekilde işitme engelli bireylerle temel iletişim becerileri kazandırmaya yönelik yapılandırılmıştır. Haftalık içeriklerde alfabe, günlük ifadeler, temel diyaloglar ve basit iletişim kalıpları öğretilmektedir. Ancak bu derslerin turizm ve rehberlik bağlamında uygulamalı etkinliklerle bütünleştirilmediği ve çoğunlukla genel bir işaret dili dersi olarak verildiği tespit edilmiştir.

Türkiye'de lisans düzeyinde turizm rehberliği eğitimi veren üniversiteler ve engelsiz turizm kapsamında okutulan dersler Tablo 2'de sunulmaktadır. Tablo 2 incelendiğinde, 40 üniversitede toplam 47 turizm rehberliği bölümü bulunmakta olup bunların 19'unda engelsiz turizm eğitime yönelik derslerin bulunduğu görülmektedir.

Tablo 2

Türkiye'de Lisans Düzeyinde Turizm Rehberliği Eğitimi Veren Üniversiteler ve Engelsiz Turizm Kapsamında Okutulan Dersler

Üniversite	Fakülte/Yüksekokul	Bölüm	Devlet/ Vakıf	Ders Adı	S/ Z
Adıyaman Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	İşaret Dili Engelli Gruplar İçin Rehberlik	S
Afyon Kocatepe Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği (NÖ+İÖ)	Devlet	Engelli Gruplar İçin Rehberlik	S

Akdeniz Üniversitesi	Manavgat Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği (NÖ+İÖ)	Devlet	İşaret Dili	S
Akdeniz Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	İşaret Dili	S
Aksaray Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	İşaret Dili	S
Anadolu Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	Türk İşaret Dili Engelsiz Turizm Engelli Gruplarda Rekreatyon	S
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği	Devlet	-	-
Atatürk Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	-	-
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	Turizm Fakültesi (Kuşadası)	Turizm Rehberliği (NÖ+İÖ)	Devlet	-	-
Balıkesir Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği (NÖ+İÖ)	Devlet	Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma (içerikte)	Z
Batman Üniversitesi	Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik YO	Turizm Rehberliği	Devlet	-	-
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi	Uygulamalı Bilimler Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	-	-
Bolu Abat İzzet Baysal Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	-	-
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği	Devlet	-	-
Çankırı Karatekin Üniversitesi	İlgaz Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu	Turizm Rehberliği	Devlet	-	-
Ege Üniversitesi	Çeşme Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	İşaret Dili	S
Erciyes Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma (içerikte)	Z
Gümüşhane Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	İşaret Dili	Z
Harran Üniversitesi	Turizm ve Otel İşletmeciliği YO	Turizm Rehberliği	Devlet	-	-
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	Turizm Fakültesi (Eğirdir)	Turizm Rehberliği	Devlet	-	-
İskenderun Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	Engelsiz Turizm	S
İstanbul Gelişim Üniversitesi	İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi	Turizm Rehberliği (Burslu / %50 indirimli)	Vakıf	-	-
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	Türk İşaret Dili Engelsiz Yaşam Özel İlgi Turizmi (içerikte) Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma (içerikte)	S
Kapadokya Üniversitesi	Uygulamalı Bilimler YO	Turizm Rehberliği (Burslu / %50 indirimli)	Vakıf	-	-

Karabük Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	-	-
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	Uygulamalı Bilimler YO	Turizm Rehberliği	Devlet	-	-
Kastamonu Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma (içerikte)	Z
Kırklareli Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	İşaret Dili	S
Mardin Artuklu Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	-	-
Mersin Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	İşaret Dili	S
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	-	-
Necmettin Erbakan Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	-	-
Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	İşaret Dili	S
Nişantaşı Üniversitesi	Uygulamalı Bilimler YO	Turizm Rehberliği (Burslu/ Ücretli/ %50 indirimli)	Vakıf	Turizm Rehberliği Meslek Tekniği (içerikte)	S
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Turizm Fakültesi (Bafra)	Turizm Rehberliği	Devlet	-	-
Pamukkale Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	-	-
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği (NÖ+İÖ)	Devlet	-	-
Selçuk Üniversitesi	Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	-	-
Selçuk Üniversitesi	Beyşehir Ali Akkanat Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	-	-
Sinop Üniversitesi	Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik YO	Turizm Rehberliği	Devlet	Engelsiz Turizm	S
Yaşar Üniversitesi	Uygulamalı Bilimler YO	Turizm Rehberliği (Burslu/ Ücretli/ %50 indirimli)	Vakıf	-	-
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi	Karadeniz Ereğli Turizm Fakültesi	Turizm Rehberliği	Devlet	Rehberlikte Uzmanlaşma (içerikte) İşaret Dili	S

Kaynak: YÖK Lisans Atlası (2025)

Programların müfredatında derslerin büyük bir kısmı seçmeli olarak yer almaktadır. Seçmeli dersler “İşaret Dili”, “Engelli Gruplar İçin Rehberlik”, “Türk İşaret Dili”, “Engelsiz Turizm”, “Engelli Gruplarda Rekreasyon”, “Engelsiz Turizm”, “Engelsiz Yaşam”, “Özel İlgi Turizmi”, “Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma”, “Turizm Rehberliği Meslek Tekniği” ve “Rehberlikte Uzmanlaşma” olarak sunulmaktadır. İki üniversitede (İskenderun Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi) doğrudan “Engelsiz Turizm” adı altında okutulan derse ulaşılmıştır. 4 üniversitede (Balıkesir Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi, Gümüşhane Üniversitesi, Kastamonu Üniversitesi) ise bu dersler zorunlu olarak müfredatta yer almaktadır. Bazı üniversitelerde doğrudan engelsiz turizm ile ilgili dersler olmamasına rağmen Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma, Özel İlgi Turizmi, Turizm Rehberliği Meslek Tekniği,

Rehberlikte Uzmanlaşma gibi derslerin içeriklerinde engelsiz turizme dair konulara yer verildiği ve bu konuların öğrencilere aktarıldığı görülmektedir.

Derslerin içerikleri incelendiğinde, programların çoğunda engelsiz turizme ilişkin derslerin ağırlıklı olarak teorik bilgiye dayandığı görülmektedir. Bazı derslerde engelliliğin tanımı, engelli bireylerin turizmde karşılaştığı sorunlar ve yasal düzenlemeler işlenirken, Anadolu Üniversitesi'nde engelsiz turizm dersi engellilik türlerine göre katılım, erişilebilir destinasyon planlaması ve çözüm önerileri gibi daha kapsamlı temalar içermektedir. Bunun yanı sıra, işaret dili dersleri çoğunlukla temel iletişim becerileri kazandırmaya odaklanmakta ve genellikle turist rehberliği mesleği ile bütünleşik ve uygulamalı etkinliklerle desteklenmemektedir. Benzer şekilde, Aksaray Üniversitesi'nde sunulan Türk İşaret Dili dersi, işitme engelli iletişim için temel işaret dili becerileri kazandırılmasına odaklanmakta ancak turizm rehberliğiyle ilişkili uygulamalı çalışmalar içermemektedir.

Bazı programlarda uygulama ve saha çalışmalarına rastlanmaktadır. Nişantaşı Üniversitesi'nde Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma dersi kapsamında engelli ziyaretçilere sunulan hizmetler hem sınıf içi hem de saha dışında uygulamalı olarak işlenmektedir. İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi'nde İşaret Dili dersi hem teorik hem de pratik uygulamalarla desteklenmektedir. Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma dersi adı altında doğa turizmi, sportif turizm ve engelli turizmi gibi özel ilgi turizmi türleri ele alınmaktadır. Sınıf içi sunumlar, tartışmalar ve saha gezileriyle uygulama desteklenmektedir. Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi'nde ise dersler sunum, ödev ve pratik uygulama ile yürütülse de içerik genellikle temel bilgi ve sınırlı pratikle sınırlı kalmaktadır. Bu örnekler, genel olarak derslerin çoğunlukla seçmeli, teorik ağırlıklı ve uygulama boyutunun üniversiteden üniversiteye değişkenlik gösterdiğini, zorunlu olarak okutulan engelsiz turizm ile ilgili derslerin ise oldukça sınırlı kaldığını göstermektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Rekabetin yoğun olduğu turizm rektöründe başarılı olabilmek için destinasyonların ve işletmelerin farklılaşmış pazarlara yönelmesi gerekmektedir. Nüfusun belirli bir kesimini oluşturan engelli bireylerin seyahat hakkına erişimini temel alan engelsiz turizm, küresel ölçekte önemli bir pazar konumundadır (Toker & Kaçmaz, 2015). Engelsiz turizm giderek büyüyen ve akademik çalışmalarda incelenen bir konu olarak öne çıkmaya başlamıştır. Engellilerin turizm faaliyetlerinde daha etkin olarak dahil olabilmeleri için diğer sağlıklı bireylerle eşit haklara sahip olmaları gerekmektedir (Arman & Bulgan, 2022). Bu çalışmada, Türkiye'deki ön lisans ve lisans düzeyinde eğitim veren üniversitelerin turizm rehberliği bölümü müfredatları incelenmiştir. Söz konusu olan bölümlerin müfredatlarında yer alan engelsiz turizm ile ilişkin derslerin bulunup bulunmadığı ve bu derslerin seçmeli mi yoksa zorunlu ders mi olarak verildiği bilgilerine ulaşılmıştır. Ön lisans düzeyinde 19'u devlet 9'u vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 28; lisans düzeyinde ise 36'sı devlet, 4'ü vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 40 üniversite tespit edilmiştir. Üniversitelerdeki müfredatın incelenmesi ile elde edilen bulgulara göre, benzer içeriklere sahip olan İşaret Dili ve Türk İşaret Dili dersi ile Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma ve Rehberlikte Uzmanlaşma dersleri birlikte değerlendirildiğinde toplamda 9 farklı dersin engelsiz turizm ile ilişkili olduğu saptanmıştır.

Derslerin zorunlu veya seçmeli durumuna bakıldığında, Balıkesir, Erciyes, Gümüşhane ve Kastamonu Üniversitesi dışında kalan diğer tüm üniversitelerde seçmeli ders olarak sunulduğu görülmüştür. Derslerin çoğunlukla seçmeli ders olması ve sadece 4 üniversitede zorunlu ders olarak verilmesi bu alandaki farkındalığın düşük olduğuna işaret etmektedir. Özellikle ön lisans düzeyindeki üniversitelerin programlarında yer alan derslerin sınırlı sayıda olması temel eğitimde engelsiz turizm yeterince yer verilmediğini ve bu alandaki eğitimin geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Türkiye'de turist/turizm rehberliği eğitimi veren ön lisans ve lisans programları müfredatının engelsiz turizm kapsamında incelendiğinde, programlarda engelsiz turizme ilişkin derslerin oldukça sınırlı olduğu ve genellikle genel turizm dersleri içerisinde yüzeysel olarak ele alındığı görülmektedir. Programların bir kısmında engelsiz turizm, işaret dili, engelli gruplar için rehberlik, engelli gruplarda rekreasyon gibi dersler bulunmakta ve bunların seçmeli ders olarak sunulmaktadır. Ders içerikleri ağırlıklı olarak teorik bilgiye dayanmakta ve uygulamalı etkinlikler, saha çalışmaları oldukça kısıtlıdır. Bu nedenle, engelli bireylerin turizm faaliyetlerine diğer bireyler gibi eşit katılımını sağlamak amacıyla üniversitelerdeki turizm/turist rehberliği bölümlerinde engelsiz turizm konusundaki ders sayısının

artırılması ve bu derslerin zorunlu hale getirilmesi büyük önem taşımaktadır. Müfredata “Engelsiz Turizm” ve “İşaret Dili” gibi derslerin eklenmesi engelli turizmine yönelik farkındalığın artmasına ve rehber adaylarının engelli bireylerle etkili iletişim becerileri geliştirmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca üniversitelerin ders içeriklerini ve müfredatlarını güncel tutmaları gerekmektedir. Bu iyileştirmeler sayesinde turist rehberleri sadece teorik bilgiye değil aynı zamanda engelli bireylerle etkili iletişim kurabilme becerilerine de sahip olacaktır. Kültür elçisi olarak görülen turist rehberlerinin, engelli bireylerle doğru ve etkili iletişim kurabilmeleri büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, turist rehberi adaylarının engelli bireylere yönelik algıyı doğru bir şekilde oluşturulabilmesi için üniversitelerde verilen eğitimin rolü büyüktür. Bu doğrultuda, engelsiz turizmle ilgili derslerin müfredata dahil edilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Literatürde yapılan çalışmalarda bu durumu destekler niteliktedir (Oduncuoğlu & Efendi, 2020; Gül, 2021; Altun vd., 2022). Sonuç olarak, engelsiz turizm anlayışının benimsenmesi ve yaygınlaştırılması açısından eğitim kurumlarında verilen turizm eğitimi önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, müfredatın kapsayıcı bir yaklaşımla yeniden yapılandırılması, sektörde nitelikli ve duyarlı turist rehberlerinin yetiştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Literatürde engelsiz turizmi turist rehberliği özelinde ele alan çalışmalar sınırlı sayıda yer almaktadır. Turist rehberliği mesleği için engelsiz turizm önemli bir konudur. Bu kapsamda gelecekte konu ile ilgili çalışmaların artırılması alana sağlayacağı katkı açısından önem arz etmektedir. Gelecekte bu konu ile ilgili çalışma yapacak araştırmacılar turist rehberi adaylarının engelli bireylere yönelik bakış açılarını ele alabilir. Engelli turist rehberliği yapan turist rehberlerinin turlarda yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlara nasıl çözüm önerileri geliştirdikleri konusu ele alınabilir. Engelli bireylerin turizm deneyimlerini aktardığı çalışmalar gerçekleştirilebilir. Gelecekte konuyla ilgili çalışma yapacak araştırmacılar, Turist Rehberliği Meslek Kanununda ve ilgili yönetmeliklerde engelli bireylere yönelik düzenlemelerin yeterliliğini inceleyebilirler ve düzenleme önerileri getirebilirler.

Kültür Turizm Bakanlığı, Turist Rehberleri Odaları Birliği (TUREB) ve meslek odaları tarafından turist rehberlerine yönelik uzmanlaşma eğitimleri düzenlenmektedir. Bu eğitimlerde turist rehberlerine yönelik engelsiz turizm ile ilgili eğitim verilebilir. Bir başka öneri olarak TUREB ya da meslek odaları tarafından işitme engelli bireylere yönelik turist rehberlerine işaret dili eğitimi verilebilir. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, TUREB, otel işletmeleri, seyahat acentaları ve eğitim kurumları tarafından turizm sektöründe engelsiz turizm kapsamında sektördeki durum nedir ve engelsiz turizmin geliştirilebilmesi için hangi adımlar atılabilir konusunda bir çalıştay, seminer vb. düzenlenebilir. Araştırmanın yalnızca müfredat incelemesiyle sınırlı olması önemli bir kısıt olmakla birlikte ilerleyen çalışmalarda rehber adayları ve rehberlerle yapılacak görüşmeler ve verilen eğitimlerin etkisinin değerlendirilmesi, engelsiz turizm alanında daha kapsamlı ve derinlemesine sonuçlara ulaşmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Adıyaman Üniversitesi (2025, Ocak). *Adıyaman Üniversitesi Bilgi Paketi Turizm Fakültesi / Turizm rehberliği*.
<https://obs.aku.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=44&curSunit=421243#>
- Afyon Kocatepe Üniversitesi (2025, Ocak). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Bilgi Paketi Turizm Fakültesi / Turizm rehberliği*.
<https://obs.aku.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=44&curSunit=421243>
- Ahipaşaoğlu, H. S. (2001). *Turizmde rehberlik*. Detay Yayıncılık.
- Akdeniz Üniversitesi (2025, Ocak). *Akdeniz Üniversitesi Bilgi Paketi Turizm Fakültesi / Turizm rehberliği*.
<https://obs.akdeniz.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=40&curSunit=960#>
- Akdeniz Üniversitesi (2025, Ocak). *Akdeniz Üniversitesi Bilgi Paketi Manavgat Turizm Fakültesi / Turizm rehberliği*.

- <https://obs.akdeniz.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=41&curSunit=1095#>
- Akdu, S. (2022). Turist rehberlerinin uzmanlaşma sürecine lisansüstü eğitimin katkısı ve mevcut durumunun tespiti. *Turist Rehberliği Dergisi*, 5(2), 100-116.
- Aksaray Üniversitesi (2025, Ocak). *Aksaray Üniversitesi Bilgi Paketi Turizm Fakültesi / Turizm rehberliği*. <https://obs.aksaray.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=11&curSunit=10639#>
- Altun, S., Kızıllırmak, İ. & Eser, S. (2022). Turist rehberliği eğitiminde Türk işaret dili incelemesi. *Turist Rehberliği Dergisi*, 5(2), 81-99. <https://doi.org/10.34090/tured.1128570>
- Anadolu Üniversitesi (2025, Ocak). *Anadolu Üniversitesi Bilgi Paketi Turizm Fakültesi / Turizm rehberliği*. <https://cdn.anadolu.edu.tr/files/anadolu-cms/7gldkYw1/file/turizm-7c6050b69dbc24aa.pdf>
- Ankara Üniversitesi (2025, Ocak). *Ankara Üniversitesi Bilgi Paketi Beypazarı Meslek Yüksekokulu / Turist rehberliği*. <https://beypazarimyo.ankara.edu.tr/turist-rehberligi/>
- Arman, H. & Bulgan, G. (2022). Ulusal literatür kapsamında engelsiz turizm konulu makalelerin bibliyometrik analizi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 2171-2200. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.1092688>
- Aytaç, S. (2010). İstihdam ve koruma alanı yaratmak üzere özürliüler için sosyal yaşam merkezi projesi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 49,125-156 .
- Ayyıldız, T., Atay, H., & Yazıcı, A. (2014). Konaklama işletmelerinin engelliler için olanakları ve yöneticilerin görüşleri: Kuşadası örneği. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 2, 84-100.
- Balcı, M. (2021). *Engelli turizmi: Çanakkale*. (Yayın No. 676238) [Doktora tezi, Trakya Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Balıkesir Üniversitesi (2025, Ocak). *Balıkesir Üniversitesi Bilgi Paketi Turizm Fakültesi / Turizm rehberliği*. <https://obs.balikesir.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=40&curSunit=5153#>
- Bostan, A., Oduncuoğlu, F. & İpek, E. (2023). Türkiye’de ve Dünyada engelli turizmiyle ilgili yapılan uygulamalar ve turizm paydaşlarının engelli turizm farkındalığı “Kuşadası örneği”. *Multidisipliner Akademik Yaklaşım Araştırmaları*, 3(1), 1-16.
- Boz, A. (2022). *Mardin, Şanlıurfa ve Hatay illerinde bulunan üç, dört ve beş yıldızlı otel işletmelerinin engelsiz turizm açısından değerlendirilmesi*. (Yayın No. 776533) [Doktora tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Bulgan, G., Arslan, R. ve Şen Demir, Ş. (2019). Engelli bireylerin otel işletmelerinde karşılaştıkları sorunlar. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 121-134.
- Burnett, J. J. & Baker, H. B. (2001). Assessing the travel-related behaviors of the mobility-disabled consumer. *Journal of Travel Research*, 40, 4-11. <https://doi.org/10.1177/004728750104000102>
- Carvalho, I. (2018). The accessible tourism in Lisbon, as a challenge for the "art" of tourist guiding. *Sociology and Anthropology*, 6(1), 48-55.
- Çoşışler, N. (2017). Turizm rehberliği eğitiminde çeyrek asırdır değişmeyen parçalanmış yapı sorunu. 3. Turizm Şurası Tebliğler Kitabı – 2. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 325-335.
- Ege Üniversitesi (2025, Ocak). *Ege Üniversitesi Bilgi Paketi Çeşme Turizm Fakültesi / Turizm rehberliği*. <https://ebp.ege.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/61153/8275/932001>
- Erciyes Üniversitesi (2025, Ocak). *Erciyes Üniversitesi Bilgi Paketi Turizm Fakültesi / Turizm rehberliği*. <https://dbp.erciyes.edu.tr/Program/P3.aspx>

- Eşitti, B. & Özdemir, M. (2023). Turist rehberleri açısından sessiz turizmde sorunlar ve çözüm önerileri. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 242-261.
- Gül, T. (2021). Turist olarak “engelli” algısı, turist rehberleri üzerine bir çalışma. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(52), 575-603. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.720654>
- Gümüşhane Üniversitesi (2025, Ocak). *Gümüşhane Üniversitesi Bilgi Paketi Turizm Fakültesi / Turizm rehberliği*. <https://turizm.gumushane.edu.tr/tr/sayfa/%C3%B6%C4%9Frenci/ders-i%C3%A7erikleri/>
- Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (2025, Ocak). *Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Bilgi Paketi Yalvaç Meslek Yüksekokulu / Turist rehberliği*. <https://akts.isparta.edu.tr/Public/EctsShowProgramDetails.aspx?BolumNo=3208&BirimNo=32>
- İskenderun Üniversitesi (2025, Ocak). *İskenderun Üniversitesi Bilgi Paketi Turizm Fakültesi / Turizm Rehberliği*. <https://obs.iste.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=52&curSunit=5738#>
- İstanbul Arel Üniversitesi (2025, Ocak). *İstanbul Arel Üniversitesi Bilgi Paketi Meslek Yüksekokulu / Turist rehberliği*. <https://obs.arel.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=10&curSunit=406>
- İstanbul Esenyurt Üniversitesi (2025, Ocak). *İstanbul Esenyurt Üniversitesi Bilgi Paketi Meslek Yüksekokulu Turist rehberliği*. <https://ebp.esenyurt.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/0/3158/3213/932001>
- İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi (2025, Ocak). *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Bilgi Paketi Turizm Fakültesi / Turizm rehberliği*. <https://ubs.ikc.edu.tr/AIS/OutcomeBasedLearning/Home/Index?id=mj5AEa5N532h3gr5N3MSQQ!xGGx!!xGGx!&culture=tr-TR>
- Kahveci, A. (2016). *Sürdürülebilir turizm çerçevesinde engelsiz turizm potansiyelinin incelenmesi: Taraklı örneği* (Yayın No. 453768) [Yüksek lisans tezi, İstanbul Bahçeşehir Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Karakuş, P. (2024). *Engelsiz turizm: Alanya örneği “Engelli turistlerin destinasyona ilişkin algılarının memnuniyet, tekrar ziyaret etme ve tavsiye etme niyeti üzerine etkisi* (Yayın No. 845440) [Doktora tezi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kastamonu Üniversitesi (2025, Ocak). *Kastamonu Üniversitesi Bilgi Paketi Turizm Fakültesi / Turizm rehberliği*. <https://ubys.kastamonu.edu.tr/AIS/OutcomeBasedLearning/Home/Index?id=tW!xDDx!9kpM9hp9nVNWu8Jr6nQ!xGGx!!xGGx!&culture=tr-TR>
- Kırklareli Üniversitesi (2025, Ocak). *Kırklareli Üniversitesi Bilgi Paketi Turizm Fakültesi / Turizm rehberliği*. <https://ebp.klu.edu.tr/Bolum/BolumDetay/389>
- Marmara Üniversitesi (2025, Ocak). *Marmara Üniversitesi Bilgi Paketi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu / Turist rehberliği*. <https://meobs.marmara.edu.tr/ProgramTanitim/sosyal-bilimler-meslek-yuksekokulu/turist-rehberligi-1114-831-0>
- Mersin Üniversitesi (2025, Ocak). *Mersin Üniversitesi Bilgi Paketi Turizm Fakültesi / Turizm rehberliği*. <https://oibsr.mersin.edu.tr/bologna/?id=/programme°ree=12&program=1367>
- Mülayim, A. & Özşahin, B. (2010). Bedensel engellilerin konaklama sorunları ve çözüm önerileri üzerine bir inceleme. *Öz-Veri Dergisi*, 7(2), 1663-1684.
- Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi (2025, Ocak). *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Bilgi Paketi Ürgüp Sebahat ve Erol Toksöz Meslek Yüksekokulu / Turist rehberliği*. <https://ects.nevsehir.edu.tr/ects/bilgipaketi/dil/tr/bolum/352004/sayfa/1>

- Nişantaşı Üniversitesi (2025, Ocak). *Nişantaşı Üniversitesi Bilgi Paketi Uygulaması Bilimler Yüksekokulu / Turizm rehberliği*.
<https://ebp.nisantasi.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/147/353/932001>
- Oduncuoğlu, F. & Efendi, M. (2020). Engelli turizmde turist rehberliği uygulamaları üzerine niteliksel bir araştırma. *Journal of Yasar University*, 15(60), 708-727. <https://doi.org/10.19168/jyasar.726236>
- Özeren, M. (2019). *Turizm paydaşlarının bakış açılarıyla engelli turizmi: Konya örneği*. (Yayın No. 550622) [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Pelit, E., Çoban, E., & Tomakin, B. N. (2023). Turist rehberliği eğitiminde yaşanan sorunlar üzerine bir değerlendirme. *Turist Rehberliği Dergisi*, 6(1), 52-80. <https://doi.org/10.34090/tured.1297309>
- Sinop Üniversitesi (2025, Ocak). *Sinop Üniversitesi Bilgi Paketi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu / Turizm rehberliği*.
<https://obs.sinop.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=82&curSunit=822>
- Şengel, Ü. & Karamanlıoğlu, N. (2023). Turizm rehberliği mesleği için bir uzmanlaşma önerisi: Engelli turist rehberliği. *Turist Rehberliği Dergisi*, 6(1), 12-28. <https://doi.org/10.34090/tured.1276580>
- Temizkan, R. (2005). *Turist rehberlerinin Türkiye imajını algılamaları* (Yayın No. 161116) [Yüksek lisans tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Toker, B. & Kaçmaz, Y. Y. (2015). Engelli bireylerin turizm deneyimlerine yönelik bir araştırma: Alanya örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 235-257. <https://doi.org/10.16953/deusbed.82688>
- Toksöz Kılıç, D. & Kılıç, B. (2024). Turizm/turist rehberliği program müfredatlarının erişilebilir turizm açısından incelenmesi. 6. Ulusal Turist Rehberliği Kongresi, 24-25 Mayıs, Kütahya.
- Tolga, Ö. Korkmaz, H. & Atay, L. (2015). Lisans düzeyindeki turist rehberliği öğrencilerinin mesleki tutumlarına yönelik bir araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 12(2), 26-41.
- Türk, E., Erdoğan, Y. & Çalışkan, G. (2022). Türkiye'nin engelli turizmi politikaları ve mevcut durumun değerlendirilmesi. *Yönetim, Ekonomi ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 6(6), 318-337.
- Ural, A. & Kılıç, İ. (2021). *Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi*. (6.baskı). Detay Yayıncılık.
- Yenipınar, U. & Zorkirişçi, A. (2013). Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinde turist rehberliği eğitimi. *Cag University Journal of Social Sciences*, 10(2), 111-136.
- Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi (2025, Ocak). *Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Bilgi Paketi Karadeniz Ereğli Turizm Fakültesi / Turizm rehberliği*.
<https://obs.beun.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=23&curSunit=1125#>

Etik ve Bilimsel İlkeler Sorumluluk Beyanı

Yazar(lar), derginin “etik ilkeler ve yayın politikası” bölümünde yer alan (açık erişim olarak yayımlanan) tüm hususlara ve aşağıda yer alan etik ve bilimsel ilkelere riayet ettiklerini beyan eder. Aksi bir durumun tespit edilmesi halinde, sorumluluk tamamen makale yazar(lar)ına aittir.

Bu çalışmada, bilimsel araştırmalara ilişkin etik kurallar ve evrensel bilimsel ilkeler tam anlamıyla gözetilmiştir. Çalışmanın tüm aşamalarında akademik dürüstlük, doğruluk ve şeffaflık ilkelerine uygun hareket edilmiştir. Araştırmada yer alan tüm veriler, bilimsel yöntem ve etik kurallara/ikelere uygun olarak elde edilip derlenmiştir. Çalışma sürecinde herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar(lar), çalışmanın hazırlanmasında kullanılan kaynakların doğru bir şekilde belirtilmesine özen göstermiş ve intihalden kaçınmıştır.